

KOKOLY ZSOLT

Cenzúra a közösségi média tartalomszabályozási gyakorlatában

Gosztonyi Gergely: *Cenzúra Arisztoteléstől a Facebookig. A közösségi média tartalomszabályozási gyakorlatának komplexitása*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2022, 306 oldal.¹

Gosztonyi Gergely 2022-es kötete olyan témát tárgyal monografikus és elemző igénnyel, amelynek aktualitásáról nem kell meggyőzni az olvasót, és amely nemcsak a joggyakorlók, jogászképzésben részt vevők számára nyújt hasznos munkaeszközt, hanem a szélesebb közönség számára is kiemelt figyelemre tarthat igényt.

A szerző a *cenzúra* fogalmát, történeti fejlődését és szabályozását mutatja be könyvében, ugyanakkor a fókusz a kortárs digitális világ tartalomszabályozási és jogalkalmazói gyakorlatára helyezi.

A téma és a szerző a kötetben nyújtott értelmezési és megoldási javaslatok iránti érdeklődést mi sem jelzi jobban, mint hogy a publikálás óta eltelt rövid idő alatt folyamatos visszhangnak örvend, a jelen írás megjelenésének pillanatáig ennek kapcsán már hét recenzió született, a jogi szaklapok mellett irodalmi folyóiratban is. Nem meglepő: a cenzúra jelensége örök, ahogy a kötet ajánlását jegyző Koltay András médiajogász professzor leszögezi bevezetőjében és a recenzensek többsége is kiemeli. Az is ismeretes, hogy a témának könyvtárakat megtöltő nemzetközi jogi irodalma van, és Gosztonyi Gergely munkájának egyik legfontosabb feladata a releváns összegzés vagy helyenként szelekció megvalósítása.

A kötet vizsgálati korpuszát tekintve impozáns teljesítményt nyújt, a szerző sikerrel kerüli el „a bőség zavarának” kísértését, és biztos kézzel választja mind az argumentációhoz szükséges történeti-elméleti kritikai apparátust (több mint 1000 lábjegyzet segíti a továbbolvasást), mind a példalózáshoz szükséges joggyakorlatot. Ennek legfontosabb eredménye az arányos struktúra, amely 12 fejezetben, logikailag koherens formában és olvasmányos stílusban ötvözi a cenzúratörténeti, -tipológiai áttekintést a jogszabályi keret elemzésével és kritikájával.

Képletesen zárójelben jegyeznénk meg ugyanakkor, hogy míg a magyarországi szakirodalom mind terjedelmében, mind tematikai sokszínűségében rendkívül gazdag korpuszt tudhat magáénak, és jelenleg az összefoglaló, monografikus igénnyel íródott művek mellett az egyes részterületekre (sajtójog, médiajog, esetleg infokommunikációs jog, újabban akár adatvédelmi jog, újmédia stb.) fókuszáló kiadványok is szép számmal

¹ A mű letölthető a <https://doi.org/10.24362/cenzura.gosztonyi.2022> webcímről.

állnak a téma iránt érdeklődők rendelkezésére, addig a romániai szakirodalom helyzete némileg más. Az első releváns művekként a 2000-es évek elején láttak napvilágot egyetemi jegyzetek² vagy gyakorló újságíróknak szánt kézikönyvek,³ azonban a 2010-es évek elejéig nem következett be számottevő növekedés a megjelentetett művek számában vagy érdemi elmélyülés a vonatkozó tematikában.

A megjelent munkák jelentős része a kérdéskört elsősorban az újságírói, hírközlési munkához szükséges jogi alapok felvázolásának szükségessége felől ragadta meg: a romániai jogszabályi helyzet, az alapvető jogintézmények működése, illetve a joggyakorlat ismertebb eseteinek bemutatása került fókuszba. Erre a jelenségre az is magyarázatot jelent, hogy az egyetemi oktatás keretein belül az újságírói etikához, az újságírói hivatás gyakorlásához kapcsolódó tantárgyak formájában került sor tanulmányozására.

A fenti zárójellel ugyanakkor azt is érzékeltetni kívántuk, mennyire jelentős mértékben tölt be hiánypótló szerepet Gosztonyi Gergely könyve a téma globális jellegének, illetve a választott interdiszciplináris megközelítésnek köszönhetően, és hogy a munka teljes mértékben hasznosítható a romániai érdeklődő olvasóközönség által is.

A cenzúra (mint a nyilvános beszéd korlátozásának jelensége) a köznyelvben szimbólumerejű, jogi kategóriaként ellenben jelenleg már nem értelmezhető – ugyanakkor a napjainkban tapasztalható tartalomszűrés, -eltávolítás, -blokkolás ennek a jelenségnek megfeleltethető eszközöket jelentenek, amelyek különféle technológiai módszerek segítségével az információ áramlásának korlátozását vagy teljes akadályozását valósítják meg.

A szerző fókuszja alapvetően erre a gyakorlatra irányul. Saját összefoglalója szerint:

„a nyilvánosságnak szánt tartalom ellenőrzését évszázadokig az egyház és az állam irányította a politikai, az erkölcsi és a vallási cenzúra eszközeivel. A technológia fejlődésével a jogi és politikai eszközök finomodtak, de a cenzúra klasszikus rendszere egészen a 20. század végéig működött. Am az internet kialakulásakor várt teljes körű kommunikációs szabadság és a jogmentes tér mítosza hamar megkérdőjeleződött. Megjelentek a digitális világ új kormányzói, a techcégek, amelyek a szólás és a tartalom engedélyezése terén óriási hatalomra tettek szert. Történt mindez az államok óvatossági szabályozási kísérletei – a szólásszabadság és a cenzúra privatizációja – mellett, amelyek vagy szinte teljes immunitással ruházták fel a platformokat (USA), vagy pedig egy részleteiben kidolgozatlan szabályrendszert állítottak fel (EU). Harmadik útként Kínában az Aranypajzzsal kialakult az egyértelmű platformfelelősség.”

A fent említett hármas modell mindegyik elemét önálló fejezetben bontja ki a szerző: a bevezetőt és a kritikai apparátust összegző részek (rövidítésjegyzék és nagyvolumenű bibliográfia) mellett a mű 12 hasonló terjedelmű fejezetből épül fel, melyből

2 Az elsők között említhetjük meg D. T. Popa egyetemi jegyzetét (Dumitru Titus POPA: *Dreptul comunicării (presa scrisă, vorbită și televizată)*, Norma, București, 1999) vagy Mihai-Constantin Eremia professzor úttörő sajtójogi munkáit (Mihail-Constantin EREMIA: *Dreptul comunicării (legislația și jurisprudența presei)*, Credis, București, 2003).

3 Carmen Monica CERCELESCU: *Regimul juridic al presei. Drepturile și obligațiile jurnaliștilor*, Teora, București, 2002.

az utolsó a *de lege ferenda* javaslatoknak is tekinthető megoldási javaslatokat öleli fel, az első két fejezet pedig a fogalmi tisztázás (*Tartalomszabályozás vagy cenzúra*) és a cenzúratörténet egy-egy releváns töréspontjának felvillantása révén (*Pillanatképek a politikai cenzúra európai és amerikai történetéből*) teremti meg a szükséges társadalompolitikai-elméleti hátteret.

A közösségi médianak szentelt fejezet (*A közösségi média elterjedése és a tartalommoderálás újfajta megjelenése*) olyan kérdéseket tárgyal, mint a Web 1.0 és Web 2.0 közösségi média közötti eltérések és ezek szabályozásbeli kérdései. A szerző hangsúlyosan problémaközpontú megközelítést alkalmaz, amelybe még a jövőbeli Web 3.0 elképzelések és az intelligens web fejlődésének potenciális kérdései is beleférnek (előrebocsátva, hogy a fogalom definícióját tekintve még nem született egyetértés).

Ebben a fejezetben tárgyalja a szerző az újmédia jogi szabályozására tett kísérleteket, bemutatva a kezdeteket, amikor inkább a *soft power* használata volt jellemző, azaz az államok a techóriások túlhatalma ellen a megegyezések lehetőségének keresésével és a techcégek önálló vállalatának, a jogkövető magatartás ígérétének az elérésével próbálták szabályozni a helyzetet. Ennek az időszaknak az eredményeképpen születik meg az amerikai *Communication Decency Act*, illetve az uniós jogalkotó médiairányelve (az Audiovizuális Médiaszolgáltatásokról szóló irányelv – az AVMS elődje, azaz a határon átnyúló televíziózásról szóló irányelv – TWF) és az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv.

Ez a normatív keretet összefoglaló rész teremti meg a megfelelő kontextust a fentebb is említett három modell bemutatását célzó szintézisnek, amelyeket külön-külön fejezetekben tárgyal a szerző: *Szabályozási lehetőségek az Amerikai Egyesült Államokban, Az Európai Unió 2020. évi digitális rendeletcsomagjának irányvai és A kínai modell*.

A három cenzúramodell összehasonlító jogi, kritikai igényű részletes összevetése jelentős mértékben hozzájárul a kötet növumértékéhez. Hasonlóan újdonságértékkel bír a tartalomszabályozás emberi és technikai vonatkozásainak tárgyalásában a moderálási irányelvek alá tartozó kérdéses tartalmak elemzése „kvázi-bíróságok” által, mint amilyen a Facebook elismert szakértőkből álló független Ellenőrző Bizottsága (*Facebook Oversight Board*) vagy a Twitter ötfős, a forráskódot is ismerő programozóból, mérnökből és tervezőből álló csapata (*Twitter Blue Sky*).

Szintén nagy érdeme a szerzőnek a fontos nemzetközi jogalkotói tevékenység mellett a jogalkalmazói tevékenység releváns szelekciója és feldolgozása is, külön fejezetet szentel az Emberi Jogok Európai Bírósága és az Európai Unió Bírósága jogfejlesztő tevékenységének, annak érdekében, hogy a felelősségi kérdéseket tisztázni lehessen. Az esetjogból olyan mérföldkönek számító ügyeket emel ki, amelyek kulcskérdéseket tisztáznak: mikor jelenthető ki, hogy a szolgáltató tudomása tényleges, mit jelent a nyilvánvalóan jogellenes tartalom, mi a haladéktalanság, amelyen belül a szolgáltatónak lépnie kell, aktív vagy passzív típusú szolgáltatóról kell-e beszélni, eljárási kérdések különféle tartalmak esetében.

Hasonló esetjogi kommentált válogatást kapunk az EJEB internet-hozzáférés korlátozásának gyakorlatából (mér földkőesetek, amelyek a szűrés, blokkolás és hekkelés kérdéseiben nyújtanak választ).

Az utolsó előtti fejezet (*Cenzúra a nagyvilágban a 2020-as évek elején*) egy pillanatképet rögzít, melyhez a szerző bőven használ illusztrációs anyagokat, oldva némiképp az előző fejezetek hangsúlyozottan szakmai – kritikai igénnyel íródott – stílusát. Ez tudatos választás a szerző részéről és kongruens azzal az igyekezettel, hogy az egyes fejezeteket szépirodalmi, populáris kultúrából, blogszférából vett mottókkal „alapozza meg”.

A cenzúra témája miatt, amely az olvasóközönség nagyfokú személyes érintettségét feltételezi, ez a szerkesztési stílus segíti fenntartani azt az olvasóhoz való közelséget, tanúsítva, hogy Gosztonyi Gergely szerzőként is mindvégig igyekszik a leoptimálisabb módját megtalálni a szólásszabadságról és annak korlátozásairól szóló ismeretek átadásának.

Irodalomjegyzék

1. Carmen Monica CERCELESCU: *Regimul juridic al presei. Drepturile și obligațiile jurnaliștilor*, Teora, București, 2002.
2. Mihail-Constantin EREMIA: *Dreptul comunicării (legislația și jurisprudența presei)*, Credis, București, 2003.
3. Dumitru Titus POPA: *Dreptul comunicării (presa scrisă, vorbită și televizată)*, Norma, București, 1999.